

Koldo Mitxelena, Unibertsitateko maisu handia

Pello Salaburu

Zail egiten zait ganorazko zerbait idaztea Mitxelenari buruz. Berak utzi gintuenetik urteak badoaz, eta iragaten ari diren urte hauetan jende anitz mintzatu da, eta ongi, maisu handi hark utzi lanaz. Mitxelena irakasleak idatzitakoak behin eta berriz irakurtzen ditut, eta aldi bakoitzean ohartzen naiz zenbat zekien eta nola zen gauza kezkatzen zuten gaien gainean bere iritzi ongi funtsatua egituratzeko. Itzal handikoa zen Gasteizen ni hara joan nintzelarik eskolak ematera, berak zuzendu zidan tesiaren defentsa egin ondoan. 1983a zen, oker ez banaiz. Tesia idaztea ez zen batere erraza izan. Gogoan dut, nola joaten nintzaion, bi udatan gutxienez, abuztuko larunbat goizetan, Errenteriako bere etxera. Eliza inguruan. Goiz haietan, atzendu gabe dudan esaldi honekin agurtzen ninduen Matildek: "Pues ya le está haciendo sufrir este hombre". Hala zen, tesia hartu eta, ez pasartez pasarte, baizik lerroz lerro irakurtzen nuen berarekin, bera mahaiaren alde batean zela eta ni bestean. Gustukoa ez zuen zerbait entzuten zuenean expantuka hasten zen, ez nekiela nik norekin haserretzen zen gehiago: lerro hartan aipatzen nuen autorearekin, bere buruarekin, edo zeharka nik esana gogora ekartzen zion beste hirugarren lagunen baten pasadizoarekin. Bazen denetarik. Hola egon nintzen orduan, nahiko galdua, nire kalkuluen arabera hogeit bat urte gehiago beharko baikenituen tesia osorik elkarrekin irakurtzeko. Eta halako batean gertatu zen miraria. Ladefoged fonetikaria aipatzen nuen nonbait, eta zerbaiten gainean berak esana biltzen nuen hitzez hitz. "Ez, Ladefoged-ek ez du holakorik esaten, ez da hala!", bota zidan. Eta nik: "Bai, bai, hala dio". Nik ez nuen errurik Ladefogedek esaten zuenaz, zernahi zela ere, baina segur nintzen hala zioela. "Non?, non dio hori?" Nik iturria aipatzen nion,

Koldo Mitxelena, el maestro

La lectura y relectura de sus escritos me confirma con más fuerza en cada ocasión la enorme erudición que poseía este hombre y la habilidad que mostraba en su capacidad para estructurar su opinión sobre los temas más diversos.

Salamancako Unibertsitatearen fatxada nagusia.

Juan Miguel Lacunza

hantxe zen idatzia, baina alferrik. Eta horretan, hizketan ari nintzela, hara non nire begiak apalategi batean pausatzen diren eta liburua hantxe ikusten: *A Course in Phonetics*. “Hor! —esan nion—, liburu horretan esaten du. “Bai?”, tematua segitzen zuen, “non?” Eta lerro bera irakurri nion, baina berak zuen Ladefogeden liburutik orain. “A, egia! Bada, aurkeztu tesia nahi duzularik”. Holaxe amaitu zen eztabaida eta handik aste batzuetara izkribua behar bezala josia nuen, unibertsitatean uzteko. Zalantzan egon nintzen gero Ladefogedi ez ote nion aldaretxo bat jarri behar bulegoan, kandelak eta guzti.

Gasteizen nintzela, ate batean ageri ziren Mitxelenaren eskola-orduak, paper batean apuntatuak. Ez dakit zenbat gai irakasten zituen, bi edo hiru. Eta eskola horietara joaten ginen, gainera, ikasleekin batera, irakasle batzuk ere. Patxi Goenaga eta biok behin baino gehiagotan joan ginen elkarrekin, nola genituen gure eskolak, libre ginen edo ez. Gela bitan banatzen zuen iraganbidean ibiltzen zen Koldo, alde batera eta bestera, gelditu gabe, egokitu zitzaion gaiaz, nonbait, mintzo zen bitartean. Eta “nonbait” diot, ez baitzen batere erraza jakitea zein gairi heltzen zion aldi bakoitzean. Ikasle banintz, behin baino gehiagotan egin nuen nire baitan, ez nekike zuzen Mitxelenari egotzitako ikasketen informazio publikoan ageri ziren irakasgai haietatik, zeintan ote zen aldi bakoitzean. Baina gozamina zen hari entzutea. Beti ateratzen zituen gai berriak, bata bestearekin lotu, beste zerbaitekin erlazionatu, tarteka politikako aipamen bat, edo batzuek ezagutzen zuten norbaiten gainean hitz pare bat, eta aurrera segitzen zuen, berriz ere Axular, Lizardi edo Mogel ekarriz eztabaidara. Haren irakaskuntzak mundu bat osatzen zuen, mundu aberatsa, joria, berak bere jakituriarekin xarmanki bideratzen zuena. Eskuetan eramaten zuen plastikozko zigarreta ordain bat, eta noizbehinka begiratzen zion. Beste batzuetan, behatu eta ahora eramaten zuen, txupakia balitz bezala, ez baitzuen plastiko zati hark inolako kerik ateratzen. Edo nik ez nuen ikusten bederen. Ez zen han libururik, ez zen, aski bakanka ez bazen, ohar orririk inon ere. Dena buruz.

Eta? Heriotzak harrapatu eta alde egin zuelarik, huts handia leporatu zion baten batek. Ez omen zuen “eskolarik” sortu, eta hori omen da unibertsitate irakasle on baten oinarrizko eginkiri-

Debía correr el año 1983. Mitxelena corregía las páginas de mi tesis, y lo hacía de forma no habitual. Los sábados de agosto, por la mañana, durante dos largos años, acudía a su casa de Rentería, al lado de la iglesia. La frase con la que Matilde, su esposa, me saludaba cuando abría la puerta ha quedado grabada en mi memoria: “Pues ya le está haciendo sufrir este hombre”. Y es que leíamos la tesis los dos en equipo, no por párrafos, sino línea por línea, palabra por palabra. Calculé que en unos veinte años habríamos acabado. Ladefoged me salvó.

Después, cuando empecé a dar clases en Vitoria, varios profesores acudíamos a las suyas, junto con sus alumnos. Koldo recorría el aula en ambos sentidos, por el pasillo central, mientras explicaba el tema, aunque no resultara fácil saber a qué asignatura se estaba enfrentando: saltaba de un tema a otro, de un problema a otro, para volver a retomar el hilo abandonado minutos antes. Lo veo aún, con su cigarro de plástico en la mano. No recuerdo libros ni apuntes sobre su mesa, la memoria le sobraba. Era un placer escuchar sus palabras.

zuetako bat. Eta hala da, hori hala da, nahiz hori ere gaur egun gero eta nahasiago gertatzen den, erreferentziak ez baitira orain erakundearen barnean akitzen, eta harremanak nazioarte mailan eratzen baitira. Baina bestea, ordea, ez da egia: nire ustez, eskola handia sortu zuen Mitxelenak. Hiztegi kontuetan bistan da, OEH abian jarri zutenetik, lexikografiak indar handia hartu du Ibon Sarasolak egin duen lanarekin. Baina berdin gertatzen da gramatikan eta beste hainbeste arlotan ere. Gaurko irakasle anitz haren itzalekoak gara, eta harenganik edan dugu. Ez bakarrik eskoletan, eztabaidak eta elkarrizketak eskola formaletatik kanpo ere gertatzen baitziren maizkara. Behin irakasle handi bat ekarri nuen Estatu Batuetatik. Ken Hale MITeko irakaslea zen, eta mintegi bat ematera gonbidatu nuen, urtea Holandan ematen ari zuela baliatuz. Tratu handia nuen minbiziak gazte eraman zuen irakasle harekin eta familiarrekin. Bera izana zen Rudolf de Rijk hizkuntzalari holandarraren tesi zuzendaria, urteak lehenago, euskal erlatiboak aztertu zituelarik. Ken Halek ema-

ten zuen mintegi hartan esertzen ginen zenbait lagun, Mitxelena bera ere, eta bien artean sortzen ziren eztabaidak ikustekoak izaten ziren. Ez zen, ordea, han akitzen kontua, gero hoteleko sarre-rako besaulkietan segitzen baitzuen eztabaidak. Behin australiar txakurrei buruz aritu ziren, ez dakit zer duten Australiako txakurrek, beste txakurrek ez dutena. Halek ongi ezagutzen zuen Australia, han bizi izan baitzen hainbeste urtez: bere seme zaharrenarekin walpirieraz mintzo zen. Eztabaida horietatik libratzeko eskatu zidan Kenek halako batean, mesedez: “Adieraziko zenioke gaur ezin dudala? Leher egina nago, eta eztabaida horiek agortua uzten naute”.

Euskal Herriak Mitxelenari asko zor badio ere, Euskal Herriko Unibertsitatearen zorra bereziki handiagoa da. Salamancako unibertsitate historikoa utzi eta hona etortzea deliberatu zuen, gure unibertsitate publikoa indartu nahirik. “Han bezain ongi ez gara inoiz ere ibili gure bizitzan”, entzun nion behin baino gehiagotan Matilde bere andreari. Segur aski ere, anitz zuen galtzeko erabaki horrekin, eta ez gehiegi irabazteko, garai nahasi haietan. Deustuko errektoreak berak esan zidanez, eskaintza ona, izugarri ona, egin omen zioten Deustun, baina berak nahiago izan zuen unibertsitate publiko sortu berrira etorri. Hori nekez eskertuko dugun mesedea da. Unibertsitate gizona zen Koldo, eta bazuen herriaren zerbitzuaren zentzua barneraino sartua. Horregatik ezin izan zien uko egin gaintetik beheiti, eta ustekabeen, egun batetik bestera erori zitzaizkion ardura batzuei. Lasaiago zegoen, bai, Gaztelako goi ordoki bare hartan, gure giro aldrebestu kalapitatsuan baino.

1987an gizon handi batek utzi gintuen. Maisu handi batek. Unibertsitatea indartu zuen irakasle eta ikertzaile batek. Saihetsi ezin den erreferentzia batek. Eskola ederra sortu zuen, baina zordun utzi gintuen, eta hala segitzen dugu, urteen buruan ere. Ohore Koldori.

Estamos en deuda con él. Lo está el País Vasco, y lo está la Universidad del País Vasco (UPV/EHU), porque Koldo abandonó un puesto que le era muy satisfactorio y cómodo, su cátedra en Salamanca, para impulsar la naciente universidad vasca. Lo hizo, seguramente, en contra de la opinión de Matilde, quien siempre recordaba que en ningún lugar habían vivido tan bien como en Salamanca. Con esa decisión tenía más posibilidades de perder que de ganar, sobre todo en aquellos años complicados. Me comentaba el rector de la Universidad de Deusto que Koldo le había rechazado una oferta magnífica. Prefirió acunar a la nueva universidad.

En 1987 nos dejó un gran hombre, un gran maestro, un gran profesor e investigador, una referencia ineludible para todos los investigadores del idioma.

Salamancako Unibertsitatearen liburutegia.

Juan Miguel Lacunza